

керівників нацистського режиму вбивали майже 720 осіб кожного місяця) [4].

Аналіз усього вищевикладеного дає підстави для таких висновків:

1) акти створення сталінським та нацистським режимами квазісудових за своєю сутністю та функціональним призначенням органів, які стали частиною карально-репресивного апарату режимів, суперечили як вимогам ст. 102 Конституції СРСР 1936 р., так і ст. ст. 102–103 Конституції Веймарської Республіки (остання хоча формально й зберігала свою дію після приходу до влади у січні 1933 р. А. Гітлера, однак, фактично не діяла);

2) ці квазісудові органи політичного терору за прямої вказівки керівництва сталінського та нацистського режимів в процесі своєї діяльності відмовились від сформованих у демократіях Європи до Другої світової війни принципів здійснення судочинства, які забезпечували ухвалення справедливих судових рішень. Прямим наслідком нехтування цими імперативними вимогами стали факти численних порушень основоположного права людини на життя в СРСР та нацистській Німеччині;

3) критичне осмислення негативних для європейської цивілізації наслідків функціонування сталінського та нацистського режимів і, зокрема, їхніх квазісудових органів («радянських трійок» та їх аналогів в гітлерівській Німеччині), а також численних жертв Другої світової війни актуалізували проблему створення такого механізму судового захисту, який би забезпечив справедливе правосуддя й унеможливив політичний терор у майбутньому. Правовою основою цього механізму стала ухвалена урядами держав-членів Ради Європи Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., ст. 6 якої гарантувала право кожному на справедливий суд.

1. Історія держави і права України : підруч. / за ред. А. С. Чайковського. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 512 с.

2. Васильєв В. Оперативний наказ № 00447 НКВС СРСР та його виконання в УРСР: проблеми наукового дослідження. *Історія України. Маловідомі імена, події, факти*. 2008. Вип. 35. С. 116–136. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/12232/9-Vasyliiev.pdf?sequence=1>.

3. Трепак Л. М. Німецькі окупаційні суди та судочинство як складова нацистського тоталітарного режиму в Галичині (1941–1944 рр.) : дис... канд. юрид. наук : 12.00.01/ Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2019. 265 с.

4. Кулеша В. *Crimen laesae iustitiae*. Кримінальна відповідальність суддів та прокурорів за злочини проти правосуддя за Нюрнберзькими законами, німецьким, австрійським та польським законодавством. Лодзь : Видавництво Лодзинського університету, 2013. 521 с. URL : https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/crimean_kulesha.pdf.

УДК 342.77

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/216-218

Андрій СІРКО

ад'юнкт кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 р. в Україні внаслідок повномасштабного вторгнення був введений правовий режим воєнного стану. Одним із негативних наслідків війни є численні проблеми щодо захисту прав та безпеки громадян, які навіть в таких складних умовах потребують уваги та вирішення. Це, в свою чергу, зумовлює необхідність ефективного механізму контролю та запобігання таким порушенням.

Основним джерелом національного права в Україні є Конституція. Конституційні положення містять чітко визначений перелік конституційних прав і свобод громадян, дозволених для обмеження в деяких випадках, наприклад, в умовах загрози національній безпеці, територіальній цілісності країни, прав і свобод громадян. Фахівці в досліджуваній

проблематиці зазначають, що на сьогодні існує ціла система обмежень прав у встановленому законом порядку.

З 2022 р. й до сьогодні в нашій державі діє правовий режим воєнного стану, а тому проблематика захисту прав та інтересів громадян, а також правового регулювання є актуальним та нагальним питанням в нашій державі.

Підставою введення правового режиму воєнного стану в Україні є наступні законодавчі документи: Конституція України від 28.06.1996 [1], Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 [2], Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [5], Указ Президента України від 01.05.2023 № 254/2023 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» [3] та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права ООН від 16.12.1966 [4].

Розглядаючи особливості захисту прав людини в умовах воєнного стану, зазначимо поняття терміна «воєнний стан». Так, згідно зі ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Пряме обмеження правових, політичних та соціальних прав і свобод людини в цілому можна розглядати як глобальну загрозу національним інтересам і як те, що може порушити нормальний розвиток суспільства, національних інститутів тощо. Права та інтереси людини, що обмежуються під час дії воєнного стану, визначені не лише в Конституції України, а й в інших актах, наприклад, в Указі Президента України «Про введення воєнного стану в Україні».

Законодавець також зазначив, що йдеться про вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану, із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасових обмежень прав та законних інтересів юридичних осіб.

Які ж права можуть обмежуватись? Це конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України. Крім того, можуть вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1].

Оскільки запровадження особливого правового режиму завжди є потенційною загрозою для основних прав і свобод, чинне законодавство України містить низку гарантій. Термін їх застосування не може перевищувати терміну, протягом якого триває воєнний стан. В умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, зазначені у ч. 2 ст. 64 Конституції України [6, с. 205].

Однак у процесі введення в дію особливого правового режиму, окрім обмежень, передбачено і гарантії прав людини і громадянина. Адже введення воєнного стану не може виправдовувати застосування тортур, жорстокого чи такого, що принижує гідність, поведження чи покарання, а також будь-яких обмежень права на життя, свободу думки, свободу совісті, релігійних прав і свободи віросповідання тощо.

Фахівці та експерти зазначають, що гарантії захисту прав і свобод людини та громадянина, особливо в умовах воєнного стану, мають бути передбачені не лише законами, а й органами та установами, які згідно зі своїми повноваженнями можуть здійснювати контроль за суб'єктами, що можуть в рамках закону здійснювати таке обмеження.

Прикладом таких органів є Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, суди, Європейський суд з прав людини, міжнародні та національні недержавні організації в сфері захисту прав людини та громадянина тощо. В той же час деякі вчені заперечують факти слабого моніторингу в Україні щодо дотримання прав людини в умовах воєнного стану.

Отже, можемо зазначити, що права та свободи людини є найвищою цінністю держави. Проте в умовах війни, задля підтримання безпеки та функціонування держави, деякі права та інтереси, що визначені в Конституції України, можуть обмежуватися. Умови

воєнного стану створюють складні виклики для захисту прав та інтересів людини, проте навіть в таких обставинах важливо дотримуватися міжнародних норм та стандартів з прав людини. Зазначимо важливі аспекти захисту прав та інтересів людини в умовах воєнного стану: забезпечення основних прав та свобод; соціально-гуманітарний захист внутрішньо переміщеним особам, тобто забезпечення доступу до харчування та медичної допомоги, особливо для уразливих груп населення (дітей, літніх людей, людей з інвалідністю тощо); дотримання міжнародних положень щодо захисту прав в рамках конвенцій, адже важливо враховувати міжнародні стандарти у сферах прав людини та гуманітарного права під час воєнного стану.

1. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 01.05.2023 № 254/2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254/2023#Text>.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
5. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

УДК 342.72/.73+347.152+172.1
DOI: 10.31733/15-03-2024/1/218-220

Олександр СТАСЮК

здобувач наукового ступеня доктора філософії з публічного управління та адміністрування Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління» Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ

В умовах повномасштабної війни та постійних гібридних дій з боку країни-агресора важливо акцентувати увагу на діяльності організацій громадянського суспільства (далі – ОГС) щодо розв’язання проблем гуманітарного та інфраструктурного характеру. Важливо відзначити, що в країнах з розвинутою демократією громадянське суспільство виступає рівноправним партнером держави у вирішенні соціально-економічних, гуманітарних, політичних та безпекових завдань. ОГС забезпечують:

- надання якісних та економічно ефективних соціальних послуг, у тому числі таких, які не можуть забезпечити ні держава, ні комерційні організації (переважно способом вироблення інноваційних підходів до забезпечення таких послуг);
- організацію громадян для самостійного задоволення їхніх інтересів без додаткових фінансових або адміністративних витрат з боку держави;
- поширення благодійництва і надання адресної та оперативної благодійної допомоги;
- неполітичне, тобто без мети здобуття політичної влади, представлення та просування інтересів різних груп населення і безпосередньо серед громадян, і в комунікації з політичними акторами;
- участь в ухваленні рішень і забезпечення у такий спосіб більшої ефективності рішень з огляду на врахування інтересів різних соціальних груп;
- здійснення громадського контролю за владою та боротьби з корупцією[1].

За даними державної служби статистики України, станом на 1 січня 2023 р. в Україні було зареєстровано 99 556 громадських організацій, 28 757 професійних спілок, 27 091 релігійна організація, 26 846 благодійних організацій, 2212 асоціацій громадських об’єднань, 1762 органи самоорганізації населення та 318 творчих спілок. Ці дані не охоплюють ОГС,